

EUGENIU COȘERIU

membru de onoare al A.Ș.M.,
Universitatea din Tübingen
(Germania)

„... **MOLDOVENISMUL ... NU SE OPUNE
ROMÂNISMULUI, CI ESTE O FORMĂ A LUI ...**“

(Discursul de răspuns în cadrul ședinței de omagiere)

*Mult stimată Doamnă Rector
al Universității Pedagogice de Stat
„Ion Creangă“ din Chișinău,
Dragi colegi,
Dragii mei basarabeni,*

Încă o dată trebuie să spun ce-am spus de mai multe ori, aici în Basarabia și în România, anume că sărbătorirea aceasta, înalta distincție care mi s-a acordat, eu le consider, fără îndoială, ca distincții pentru persoana mea însă, nu numai pentru ea, ci pentru toți cei care având același talent, aceeași capacitate, n-au ajuns să se afirme, n-au ajuns să dea acestui popor și lumii ceea ce ar fi putut da din cauza vitregiei vremilor, acestor cumplite vremi pe care le-am trăit cu toții, care s-au abătut peste poporul nostru, peste noi toți.

De aceea accept cu bucurie, cu profundă emoție această distincție și ca un gest, cel puțin de trei ori, simbolic.

Simbolic, mai întâi, fiindcă vine de la Universitatea „Ion Creangă“. De Universitatea care poartă acest nume mă leagă amintirile cele mai plăcute și cele mai autentice în ceea ce privește studiul. Mă refer la liceul, la marele Liceu „Ion Creangă“ din Bălți, la care am învățat carte timp de opt ani. Aici s-a amintit că am învățat întâi în satul natal, la Mihăileni, apoi la Bălți și apoi la Iași. Trebuie să amintesc că baza am primit-o, încă înaintea Liceului „Ion Creangă“, la minunata școală primară din Mihăileni, la care m-am înscris la vârsta de șase ani și unde l-am avut ca învățător pe marele, pe neuitatul învățător Roman Mîndicanu, pe tatăl lui Valentin Mîndicanu, aici prezent, cel care, într-un sens, cum am aflat mai târziu, m-a pătruns, m-a identificat și m-a descoperit. Apoi am învățat la școala pe care am amintit-o, unde am avut din nou profesori excepționali, ca atîția alți basarabeni și atîția alți bălțeni care nu s-au putut afirma. Și-apoi la Iași, și-apoi în Italia.

În al doilea rînd, e un gest simbolic, fiindcă vine de aici, de la Chișinău, adică din capitala Patriei mele mici, din capitala Basarabiei.

Și în al treilea rînd, și despre aceasta aș vrea să vorbesc, gestul este simbolic fiindcă această distincție vine din Moldova și se acordă unui moldovean, care a fost toată viața lui moldovean și n-a uitat niciodată că e moldovean, și anume din Basarabia, din Moldova dintre Prut și Nistru, și mai precis din Țara de Sus, din Ținutul Răutului Superior. Cu aceasta vreau să spun, în această scurtă alocuțiune, că și eu sînt „moldovenist“ și că dacă am vreun merit, cred că meritul meu cel mai important, aici pentru moldovenii mei, este că v-am întărit și că vă mai întăresc rezistența și austeritatea cu modestul meu meșteșug.

Ce vreau să spun cînd afirm că sînt „moldovenist“?

Există două tipuri de moldovenism. Mai întîi, un moldovenism în cadrul românismului, un moldovenism care nu se opune românismului, ci este o formă a românismului. Și există un alt tip de moldovenism, un moldovenism opus românismului, cel care se afirmă pe o identitate arbitrară, moldovenească, la același nivel cu identitatea românească și opune identitatea moldovenească acestei identități românești. Și acest moldovenism opus românismului este, la rîndul lui, de două tipuri: există moldovenismul naiv și nevinovat al celor care, orbiți de o propagandă îndelungată, orbiți de tot ce li s-a opus și de tot ceea ce li s-a ascuns timp de șaiszeci de ani, cred că nu sînt români, cred că vorbesc altă limbă și își spun cu foarte multă inocență, vorbindu-ți așa cum vorbesc eu acuma, că ei nu știu românește, că vorbesc numai pe moldovenește. Și celălalt tip e moldovenismul vinovat și mincinos, moldovenismul care în mod conștient cultivă dezbinarea, ura împotriva a tot ceea ce e românesc și care încearcă, cu argumentele cele mai absurde, să afirme o identitate moldovenească opusă identității românești.

Vreau să spun că există un moldovenism autentic, legitim și moral, acest moldovenism pe care aș vrea să-l reprezint aici și pe care cred, sînt convins că îl reprezentați și Dumneavoastră, toți frații mei basarabeni, pe acest moldovenism care se poate prezenta ca *subiectiv*, adică al acestui individ empiric Eugen Coșeriu, și ca *obiectiv*, ca moldovenismul omului de știință, în măsura în care este acest individ Coșeriu om de știință. Și anume moldovenism în ceea ce privește *istoria*.

Se înțelege că eu ca individ empiric, ca acest subiect Eugen Coșeriu, tremur mult mai mult la numele lui Ștefan cel Mare decît la numele altor eroi români. Și că îmi place să afirm, fără să am documente în această privință, că Ștefan cel Mare a fost cel mai mare om politic pe care l-a dat românismul. Însă fără a nega valoarea lui Mihai Viteazul și fără a uita de Avram Iancu, fără a uita de eroii ardeleni. Și ca român moldovean ce mă aflu tremur și-mi dau lacrimile cînd citesc și recitesc de multe ori pe nota, pe autografa lui Mihai Viteazul, pe care se spune: *Ardealul, Moldova, Țara Românească. Pofta ce-am poftit*. Adică această unitate a celor trei țări românești.

Și moldovenism obiectiv cu privire la această istorie. Adică încerc ca om de știință să studiez și să afirm, cu documente și cu argumente istorice obiective, rolul Moldovei în istoria poporului român și rolul Moldovei în unirea, în procesul de unire, de întregire a poporului român. Și, în acest caz, e chiar și rolul basarabenilor și *mai ales* rolul basarabenilor. Și atunci îmi amintesc de Vasile Stroescu care nu susținea numai Basarabia și independența Basarabiei, ci îi susținea pe toți românii și care crea școli și spitale pentru ardeleni, și care se întîlnea în Elveția cu Goga, care, la rîndul lui, publica și la Chișinău. Și îmi amintesc că Chișinăul a fost de mai multe ori centrul avansat al românismului, că aici la Chișinău s-a pregătit unirea, aici s-a pregătit unirea Ardealului, aici a fost primită cu flori și urale legiunea ardeleană creată de foștii prizonieri din armata austro-ungară.

În ce privește *cultura*, în general, din nou ca individ empiric și subiectiv, înțeleg să mă bucur și să afirm valorile moldovenești, să afirm, nu numai în glumă, că noi cei din Țara de Sus a Moldovei am dat atîtea personalități culturii românești, fiindcă pe o fișie de pămînt, de la Carpați pînă la Nistru, nu mai lată de vreo sută de km, s-au născut Eminescu și Creangă, și Sadoveanu, și Iorga, și Enescu, și Ciprian Porumbescu, și Stere, și Hașdeu, și primul nostru filozof Vasile Conța, și mai înainte Miron Costin și alții și alții*.

Nu știu dacă l-am amintit pe Stere. Dacă nu, Eugen Coșeriu e mai puțin important, însă a avut și el norocul să se nască tot pe aceeași fișie de pămînt binecuvîntat.

* O voce din sală: Mai încoace – Eugen Coșeriu (ovații).

Și, se înțelege, că fiind om de știință urmăresc să consider critic contribuția Moldovei la cultura română și să caut și o trăsătură specifică sau trăsături specifice pentru această contribuție, însă nu opunînd o cultură moldovenească culturii românești. Și aicea putem aminti că această atitudine, să spunem, e cea a lui Ibrăileanu, care găsea că tocmai moldovenii reprezintă în tradițiile culturale românești spiritul critic, în acest caz, opus, însă, în același timp, *complementar* spiritului mai curînd pragmatic al muntenilor. Și, deci, vreau să spun că Moldova a avut un rol fondator în cultura românească și prin toate legăturile pe care le-a avut cu Polonia, cu școlile latinești din Polonia. Nu trebuie să uităm că imediat după fundarea Universității din Cracovia, deja la sfîrșitul secolului al XIV-lea, studiau foarte mulți moldoveni la această Universitate. Și nu trebuie să-l uităm pe un domnitor ca Gheorghe Ștefan, — un om foarte cult și la care se referă celebra frază „*Nasc și la Moldova oameni*“ — și care ducea tratative cu regele Suediei și cu alții și-l trimitea pe Milescu la Ludovic al XIV-lea, înțelegînd, deci, să se prezinte pe un plan internațional și utilizîndu-l tocmai pe un tînăr savant cum era Milescu. Îmi place să afirm chiar, cum a făcut-o marele nostru critic Cimpoi, specificul literaturii basarabene și nu numai din unghiul cantității. Cimpoi a observat că, dacă facem o statistică, Basarabia este partea din teritoriul românesc care a dat cei mai mulți scriitori și poeți. Eu aș insista, însă, mai ales, pe rezultatul de valoare. Însă și mai tîrziu, chiar și astăzi, să vedeți cîți scriitori și mari poeți, care sînt în partea României sau care au fost dincolo de Prut, s-au născut aici în Basarabia. Din nefericire, după *Dicționarul Scriitorilor Români*, pe care îl publică Fundația Culturală Română, aceștia pare că s-au născut la Hotin, în Bucovina. N-avem nimica împotriva Bucovinei că și ea e a noastră, însă Hotinul nu se găsește în Bucovina și astăzi este pe geografia ucraineană, nu pe geografia românească și pe geografia basarabeană.

Și, în sfîrșit, sînt moldovenist, în sens subiectiv și în sens obiectiv, și în ceea ce privește *limba*. Însă tot așa, vorbind românește, înțeleg să spun *pîntece* și nu *burtă*, înțeleg să spun *cocostîrc* și nu *barză*, înțeleg să pronunț *cîne* și *pîne*, și nu *cîine*, *piine*. Îmi aduc aminte că profesorul Gheorghe Cîrțu, de la Liceul „Ion Creangă“, auzindu-i pe cei care pronunțau *cîine*, el le spunea: *cîine*, *cîine*, cu *-îne* (înviorare în sală). Și ca lingvist susțin, se înțelege, o variantă moldovenească de limbă exemplară, recunoscînd că această limbă exemplară are ca bază limba, mai întii, a textelor lui Coresi și că are fonetica fundamentală de tip muntean sau, să spunem, de la Târgoviște pînă la Brașov. Însă această limbă a fost recultivată și îmbogățită și, mai ales, păstrată în această formă și de moldoveni în mare parte.

Îmi place să semnalez că și constituirea acestei norme exemplare, pe care o avem de la început, de la Coresi, și care a fost consacrată prin *Biblia de la București*, numită *Biblia lui Șerban*, e o constituire la care au contribuit într-o măsură nebanuită moldovenii. Mă gîndesc în acest caz la un moldovean, fiindcă în mare parte baza acestei *Biblie de la București* este traducerea făcută de Milescu. De aceea, vorbind de *Biblia de la București*, eu o numesc *Biblia moldo-valahă de la București* și o înțeleg ca un simbol al acestei unități a limbii române, la care au contribuit în anumită măsură și moldovenii. Și ca moldovean și ca lingvist moldovean, cînd e vorba de politica lingvistică, susțin și ca normă de exemplaritate, ca limbă cu această fonetică, adică cu *pîne*, *mîne* ș.a.m.d., și cu această fonetică, care a fost păstrată în textele scriitorilor moldoveni.

Deci, înțeleg să opun și o variantă moldovenească altor posibile variante, însă înțelegînd că nu e vorba de ceva opus limbii române, e ceva pentru toată limba română. Dacă sîntem într-adevăr moldoveniști, atunci trebuie să spunem: noi vrem pentru toată

limba română, acolo unde avem o tradiție stabilită, această normă de exemplaritate moldovenească. Și tot ca lingvist, chiar dacă nu mai pot susține astăzi că ar fi bine să avem această normă, semnalez cel puțin că limba noastră moldovenească — în cazul acesta graiul moldovenesc — ne permite anumite concluzii de natură lingvistică în ceea ce privește istoria limbii. Nu mai fac acuma deosebirea în limba literară, în limba exemplară între [ç] și [z], însă știu și le arăt elevilor că dacă un cuvînt are [ç], atunci e un cuvînt vechi, ori latinesc ori de aceeași vîrstă, adică *çic* și *çamă*, și că dacă are [z], ca *pază*, e un cuvînt mai recent. Însă scriu și *zic*, se înțelege, atunci cînd vorbesc limba exemplară românească, fiindcă înțeleg că aceasta este norma stabilită nu pentru munteni, nu pentru ardeleni, ci pentru toți vorbitorii de limba română.

Vreau să spun prin aceasta că există și un moldovenism care își are moralitatea, eficacitatea lui, că poți fi moldovenist fără a fi antiromân. Ba mai mult, că poți fi moldovenist fiind în același timp român și român în toată puterea cuvîntului. Și că poți, ca moldovenist în acest sens, să spui că te simți acasă în Europa, că dacă, totuși, la București te simți mai acasă decît la Tübingen sau la Madrid, la Chișinău ori la Bălți te simți mai acasă decît la București.